

СТАНОВИЩЕ

ОТ ПРОФ. Д-Р ВЕНЕТА ДОЙЧЕВА, НАТФИЗ „КР. САРАФОВ“

ЗА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

„ТЕАТРАЛНИЯТ ПЪТ НА РЕЖИСЬОРА СЛАВИ ШКАРОВ“

ОТ ЙОРДАН ГЕОРГИЕВ ГЕОРГИЕВ

ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ: ПРОФ. Д-Р ВЕНЕТА ДОЙЧЕВА

Йордан Георгиев е посветил своето изследване на един изключително интересен театрал, творил в периода на 70-те и 80-те години на 20. век в България – режисьора Слави Шкаров. Сред цялостната оскъдица, дори пълна липса на монографии в съвременната театрална наука, изследващи естетиката на големи фигури в българската режисура, усилията на Йордан Георгиев придобиват отгънък на своеобразно самотно занимание. Инцидентната поява на подобни трудове, фокусирани върху ярки фигури е не само радостна, но и натоварваща с високи очаквания резултатите, които в известна степен трябва да компенсират липсата на опит и сами да изградят парадигма за прочит. Йордан Георгиев е млад автор, страстно влюбен (в случая това е повече от вярно) в театъра и най-вече в личностите, които правят театър. Той познава в детайли творчеството на мнозина от активните съвременни театрали в България и поддържа високо качество на една уникална трибуна за популяризиране на театъра като автор и водещ на рубриката „Без маски“ по радио Алма матер. Автор е на две книги с пространни и задълбочени разговори с актьори, режисьори, сценографи, композитори – всички, които са гостували в неговото студио. Същата предана, тотална любов към театралното изкуство го е водила и в проучването на делото на Слави Шкаров.

Изследването не скрива истинската си амбиция – да извади от забравата една неординерна личност с нелека творческа съдба. Театралите притежават ярко изразена страст към митологизиране на своето минало, към превръщане на своите любимци в легенди като обвиват в ореол на идеализация отделни ярки творци. Точно от този пункт тръгва Й. Георгиев – той решава да проучи един такъв съвременен театрален мит и да провери какво се съдържа зад неумиращия спомен за Слави Шкаров, който с преданост и любов неговите актьори и сътрудници съхраняват и бранят. Няколко са

специфичните дадености, с които се сблъсква той в тази задача. Свидетелствата са ограничени (оскъдни критически отзиви, малко публични изявления на самия творец, реализация на творчеството му изцяло в т.н. извънстолични сцени, някои от най-силните му спектакли не са гастролирали в София, мнозина от най-последователните му сътрудници-актьори вече не са сред живите). Тези обективни затруднения са осмислени от Йордан Георгиев и са разрешени чрез подход, който разпластява етапите от изграждането на театралния спектакъл (подготвителна работа и репетиционен процес) и търси отговор на всеки въпрос, който може да даде познание за конкретното съдържание, изпълващо тези творчески отрязъци и валидно за Слави Шкаров. Към този изследователски принцип той добавя хронологичното проследяване на неговото развитие като режисьор.

Докторантът е проучил всичко, което може да му помогне в научната задача. Той стъпва върху академична литература, посветена на процесите в българския театър след Втората световна война и през 60-те години и на динамиката в българската режисура, критически статии (обзорни, рецензии), интервюта със Слави Шкаров, спомени. Най-солидният източник, който той използва е серия от разговори, специално проведени за целите на дисертацията с творци, които са работили интензивно с него (актьори, режисьори, сценографи, композитори) или са наблюдавали отблизо работата му (драматурзи, критици, режисьори). Основният метод, който прилага към тези източници е търсенето на пресечни точки и споделени наблюдения. От огромния масив устни (преобладаващи) и писмени свидетелства, той реконструира онова, което е определено от него като „метод на Слави Шкаров“. Очертава се картина на един творчески процес, който е школуван в задължителната доктрина на т.н. действен анализ на драматургията, но постепенно трансформира някои от неговите принципи и с течение на времето се отдалечава от традиционното му прилагане. Дисертацията прецизно описва вариантите на авторското прилагане на режисьорския метод, който Шкаров следва. Профилът му на работа включва предварителна дисекция на драматургията (собствен анализ), който всъщност е изграждане на нов вариант на текст (често се прави нова композиция, задължителна езикова редакция, съкращения, допълване на нови текстови фрагменти). Съществен елемент от предварителния процес е разпределението на ролите – подчертан е принципът на съзнателната провокация в избора на актьори (често се търси контрапункт в логиката на драматургията и ролята се поверява на изпълнител с различни от персонажа характеристики – възраст,

емоционалност или дори травестия). Като важна характеристика на метода е подчертан етапът на репетиции, когато режисьорът активно провокира целия екип да експериментира и да импровизира. Открити са такива характеристики на работата с актьорите като: 1. изграждане на вътрешен за екипа работен език, който изпълнява функция на конкретен комуникационен код и остава непонятен за всеки външен наблюдател; 2. отсяване на актьори, които имат определена творческа природа – отворени, гъвкави и възбудими за неочаквани или дори рискови провокации, доверяващи се на режисурата, без да изтриват активното си участие; 3. пълно потапяне в репетиционния процес, изтриване на границите между работа и реален живот. Режисурата на Сл. Шкаров не може да бъде истински разбрана без да се осмисли важната характеристика на визуалната страна в спектаклите му и въздействащата сила на музиката. Й.Георгиев отделя като негови специфики вкуса към ярката образност и дори зрелищност, търсенето на метафоричен визуален ключ към сценичната картина, динамичното начало и вкуса към изненадата и игровата провокация. Музикалната среда е ярка и характерна особеност на режисурата на Сл. Шкаров – често той включва музика на живо, различни инструменти, на които актьорите свирят, импровизират и изграждат образ не само на персонажа, но и на цялото. Изследването подчертава, че и в този план (на сценографията и на музиката) режисьорът има предпочитани и верни партньори, с които той работи в творчески екип и ни най-малко не изтрива тяхната индивидуална артистична природа, а отново се явява провокатор и катализатор на енергия.

С особено проникновение дисертацията обобщава жанровите тоналности, в които се разгръща режисурата на Сл. Шкаров – това е полето на трагикомичното, фарсовото, гротескното, понякога публицистичното. В неговият репертоар има подчертан вкус към големите класически заглавия, българската драматургия, модерна драма. Дисертацията посочва, че в този пункт – избора на пиеса – са и най-травматичните моменти за режисьора, свързани с принудата да поставя слаби, доктринерски пиеси, буквализиращи задължителния метод на социалистическия реализъм. Изследването внимателно проследява и тези аспекти от творческата му биография, които демонстрират един парадоксален механизъм на силната креативност, която успява да трансформира немоцта на материала в авторска творба, достигаща до опровергаване на директната идеологическа тезисност и изказваща свои силни критически позиции. Позоваването на заимстваната от шахмата лексика, която Шкаров употребява в тези

случаи е израз на съзнанието за битка с цензурата и властта. Дисертацията отбелязва и собствената му горчива равностетка в този план – че артистът е приел да играе според правилата на системата и че това е равносилно на предателство (в текста се цитира радио-интервю на Слави Шкаров от 1987 г.). Изразните средства на режисьора често са в посока на смесване на техники, включване на кинопрожекции, създаване на нов театрален език. Дисертацията отделя специално внимание на: 1. т.н. „мозаечна конструкция“ в спектаклите му, осмислена като предпочитан композиционен механизъм и 2. „сюрреалното“ в естетиката на театъра на Слави Шкаров, като израз на поетичното, неотменна част от неговата автопоетика.

Дисертацията изследва в самостоятелен раздел някои от най-емблематичните спектакли на Сл. Шкаров на сцените на театрите в Русе и Сливен. Това са: „Ричард III“ (1973), „Балада за тъжната кръчма“ от Едуард Олби по Карсън Маккълърс (1975), „Кръчмата под зеленото дърво“ от Петер Ковачик (1977), „Боряна“ от Йовков (1975), „От земята до небето“ от Никола Русев (1978), „Босилек за Драгинко“ от Константин Илиев (1979), „Амадеус“ от Питър Шафър (1983), „Кошници“ от Йордан Радичков (1983) и „Кучешко сърце“ от Михаил Булгаков (1988), реализирани в русенския театър „Сава Огнянов“, както и „Праг“ от Алексей Дударев (1985), „Ревизор“ по Гогол (1986) и „Съзаклятието на лицемерите (Молиер)“ от Михаил Булгаков (1988), поставени в сливенския театър „Стефан Киров“. В тези страници авторът демонстрира изключителен усет на театрален археолог, който от късовете свидетелства успява да възстанови живота на тези спектакли като театрална реалност.

Изводите до които достига Йордан Георгиев акцентират върху новаторството и оригиналността на този творец, подчертават авторската природа на неговия талант и съдбата му на артист, съзнателно избутван в периферията на официалната театрална карта. Освен изследване, посветено на един театрал в този пункт дисертацията се докосва и до наблюдения, обобщаващи разбирането за пътя на талантливата личност със свободомислещ дух, попаднала в пресата на късния социализъм и принудена да работи в типичните условия на най-неблагоприятната за твореца среда (въдвореност в периферията на театралния живот, negliжиране на новаторските му ходове в сценичния език, омаловажаване на личността, чрез създаване на публично мнение за несериозен бохем, който не владее волята и таланта си). Дисертацията успява да докаже, че пукнатините в такъв образ на Слави Шкаров, насадени по инерция и като резултат от една смазваща държавна и партийна машина са всъщност елемент от

неговата човешка и артистична драма. Високата култура, артистичност, игровост, експериментаторство, откривателство на таланти и вдъхновяваща лекота, които Слави Шкаров притежава са анализирани от Йордан Георгиев с академичен пиетет.

Дисертацията е абсолютно ново, самостоятелно и цялостно изследване на една уникална фигура в българския театър и култура. Авторът, когото познавам много добре като изключително прецизен търсач на истината за живота на изкуството е извършил едно дело, което има своите безспорни академични измерения и заслуги, но е и дело за реабилитация на твореца Слави Шкаров. Както казва любимият му писател Михаил Булгаков: „Ръкописите не горят.“ Йордан Георгиев доказва, че не изчезва и паметта за истинските творци.

Уверено гласувам с „ДА“.

01.06.2019, София